

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАУКИ

*Грищенко О. П.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ВІДМЕЖУВАННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ЗАСОБІВ ВИМІРЮВАННЯ ВІД ОБМАНУ ПОКУПЦІВ ТА ЗАМОВНИКІВ

Стаття присвячена відмежуванню фальсифікації засобів вимірювання від обману покупців та замовників, в основі якого правильна кваліфікація цих складів злочинів.

Ключові слова: склад злочину, кваліфікація, фальсифікація, засоби вимірювання, обман покупців.

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день актуальним залишається правильне відмежування фальсифікації засобів вимірювання від обману покупців та замовників, оскільки невірна кваліфікація злочину порушує принцип справедливого покарання. П

Питаннями фальсифікації засобів вимірювання; обману покупців та замовників займалися: Н. П. Зосім, А. Н. Красіков, А. І. Рарога, Б. Т. Разгильдієв, С. І. Селецький, Є. Л. Стрельцов та ін.

Метою статті є спроба аналізу особливостей складів фальсифікації засобів вимірювання і обману покупців та замовників і проведення на цій основі їх розмежування.

Виклад основного матеріалу. Як відзначає А. І. Рарога, склад злочину є юридичною підставою для кваліфікації, тобто кваліфікація здійснюється на підставі

ознак, які характеризують об'єкт, об'єктивну, суб'єктивну сторони та суб'єкт злочину [8, 15].

С. І. Селецький вважає, що типова характеристика певного виду злочину зазначається у самому складі злочину, що має важливе значення для відмежування злочину від незлочинних діянь, правильної кваліфікації скоєного, розмежування злочинів один від одного [9, с. 10]. Схожу думку мають М. І. Бажанов, В. В., В. Я. Тацій, які вважають, що ознаки складу злочину відмежовують злочин від діянь, які не є злочинними, або один склад злочину – від іншого, тобто це є розмежувальною функцією складу злочину [5, 9].

В. Кудрявцев зазначає, що розмежування – зворотня сторона кваліфікації [3, 59; 6, 126]. Тобто, перш за все, головною умовою розмежування таких злочинів як фальсифікація засобів вимірювання від обману покупців та замовників є проведення правильної кваліфікації.

Від правильної кваліфікації, насамперед, залежить доля людини, а в результаті неправильної у кримінальному праві порушується принцип справедливості.

Правильна кваліфікація має важливе значення і для визначення ступеня та характеру суспільної небезпеки злочину, виду і розміру покарання, для застосування умовного засудження, умовно-дострокового звільнення від покарання, для вирішення питання про можливість звільнення від кримінальної відповідальності, помилування, погашення або зняття судимості, застосування амністії. Якщо застосовується неправильна кваліфікація, то це призводить до проголошення неправильного вироку. У результаті помилкової кваліфікації може застосовуватися стаття, що передбачає відповідальність за менш тяжкий злочин, ніж скоєний насправді. В свою чергу, це спричинить менш тяжке покарання, що не сприятиме відновленню соціальної справедливості, загальному і спеціальному попередженню [8, 16].

На думку Б. Т. Разгильдієва та А. Н. Красикова, однією з найважливіших вимог законності є точна кваліфікація злочинів, оскільки вона виступає певною гарантією дотримання прав та інтересів громадян. Ці дослідники вважають, що “кваліфікувати злочин – означає дати йому правову оцінку і визначити відповідну статтю Кримінального кодексу, а отже, встановити тотожність між конкретним актом людської поведінки і законодавчою конструкцією” [11, 13].

Більшість дослідників кримінального права вважають, що необхідно кваліфікувати вчинений злочин згідно із законом, який передбачає кримінальну відповідальність за це діяння, і будь-які відхилення від цієї вимоги є неприпустимими. У результаті неправильної кваліфікації маємо неправильну правову і соціально-моральну оцінку діяння, тобто визначається неправильне уявлення про характер і ступінь суспільної небезпеки скоєного злочинного діяння. Цілком неприпустимою є кваліфікація діяння, яке не містить ознак складу злочину як злочинного. Результатом такої кваліфікації може стати засудження особи, яка взагалі не скоювала злочин. Не менш шкідливими є випадки, коли не встановлено ознак складу злочину в діях, які є злочинними [5, 10-11].

Таким чином, проблемним аспектом при відмежуванні фальсифікації засобів вимірювання від обману покупців та замовників є так звані “кваліфікаційні помилки”. Як зазначає Н. Ф. Кузнецова, кваліфікаційними помилками є невірне встановлення

наявності або відсутності складу злочину, згідно з нормами Загальної і Особливої частин Кримінального кодексу [7, 17]. Дослідниця виокремлює три групи кваліфікаційних помилок: 1) невизнання наявності складу злочину в діяннях, де він є; 2) визнання наявності складу злочину в діяннях, де він відсутній; 3) невідповідне обрання для кваліфікації злочину норми Кримінального кодексу [7, 20]. Основним недоліком, який провокує появу кваліфікаційних помилок, є невизначеність законодавцем складноутворюючих елементів злочинів з ознаками, що їх відокремлюють. В свою чергу, результатом цього є розмиття меж складів злочинів, які є суміжними [2, 165-166].

Отже, дві статті Кримінального кодексу України: обман покупців та замовників (стаття 225) та фальсифікація засобів вимірювання (стаття 226) можна назвати спорідненими складами злочинів. Слід зазначити, що тільки при кваліфікації можна встановити скоєння фальсифікації засобів вимірювання, обману покупців та замовників. Тобто, кваліфікація є необхідністю при відмежуванні одного злочину від іншого. Кваліфікувати злочин означає дати визначення істотних ознак скоєного злочину. Для правильної кваліфікації, відмежування злочинів необхідне: точне встановлення норми Кримінального кодексу України, а саме: зіставлення ознак вчиненого діяння з ознаками конкретних складів злочинів, визначення між складами злочинів як відмінностей, так і подібності. Доцільно провести аналіз ознак складів таких злочинів як обман покупців та замовників, фальсифікація засобів вимірювання для більш точного їх відмежування.

Необхідним при розмежуванні складів злочинів є виявлення спільних ознак складів злочинів, тобто проблема розмежування виникає при спільних ознаках складів злочинів. А, в свою чергу, спільними ознаками є ознаки складів злочинів, що мають однаковий зміст, а форма – термінологічний їх вираз, може навіть не збігатися [1, 67; 3, 59].

Так, Є. Л. Стрельцов визначає, що об'єктом фальсифікації засобів вимірювання є "суспільні відносини, які встановлюють порядок у сфері надання послуг, реалізації товарів та ін." [10, 159]. Об'єкт обману покупців та замовників дослідником визначено "суспільні відносини, які визначають порядок у комплексній сфері реалізації товарів і надання послуг. Як додатковий об'єкт можуть виступати матеріальні інтереси покупця або замовника" [10, 158].

Н. П. Зосім зазначає, що стаття 225 Кримінального кодексу України, а саме обман покупців та замовників має матеріальний склад злочину, бо одним з безпосередніх об'єктів даного злочину є матеріальні інтереси спричинення реальної шкоди, яка є обов'язковою для визнання протиправного діяння закінченим злочином [4, 287-288]. Тобто, відмежування можливе за розміром заподіяної шкоди. Так, наприклад, у статті 225 Кримінального кодексу України зазначається, що обманом покупців та замовників є злочин, який спричинив матеріальну шкоду від трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Що ж стосується об'єктивної сторони злочинів, то обман покупців та замовників проявляється у обмірюванні, обважуванні, тобто обмані споживачів, при якому можливе перевищення встановлених роздрібних цін та тарифів, продаж фальсифікованих товарів, продаж товарів нижчого сорту за ціною вищого, продаж

товарів за цінами, що існувала до їх уцінки, продаж неповного комплекту товарів, передача одного предмета під виглядом іншого.

Натомість об'єктивна сторона фальсифікації засобів вимірювання (стаття 226 КК України) полягає у виготовленні фальсифікованих вимірювальних приладів чи інструментів, перероблення вимірювальних приладів чи інструментів, їх збут. Тобто, обман покупців та замовників характеризується матеріальним складом злочину, тоді як фальсифікація засобів вимірювання – формальним складом.

Суб'єктивна сторона і фальсифікації засобів вимірювання, і обману покупців та замовників, виражається в умисній формі вини: у присутності у діях злочинця прямого умислу на фальсифікацію засобів вимірювання або обман покупців та замовників.

Слід зазначити, що важливою суб'єктивною ознакою фальсифікації засобів вимірювання є мета – використання чи збут засобів вимірювання, тобто відсутність вказаної мети виключає кваліфікацію за ст. 226 КК України.

Що ж стосується мотиву та мети обману покупців та замовників (стаття 225 КК України), то вони на кваліфікацію не впливають. Так, мотив обману покупців та замовників може бути як корисливим, так і некорисливим (наприклад, відшкодування збитків, неприязнь до покупця, замовника тощо).

Суб'єкт фальсифікації засобів вимірювання і обману покупців та замовників схожий – в обидвох складах він є загальним:

– суб'єктом обману покупців та замовників є фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років, що надає послуги, реалізує товари;

– суб'єктом фальсифікації засобів вимірювання є фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років, що працює на підприємстві торгівлі або обслуговування, і займається виготовленням або ремонтом засобів вимірювання.

Слід зазначити, що кваліфікуючою ознакою ч. 2 ст. 225 та ч. 2 ст. 226 Кримінального кодексу України є: скоєння особою цього злочину (обману покупців та замовників чи фальсифікації засобів вимірювання відповідно), яка була вже судима за цей злочин, тільки якщо попередня судимість є непогашена або не знята.

Враховуючи таку схожість за окремими ознаками складу злочинів обману покупців та замовників і фальсифікації засобів вимірювання, на практиці ці злочини досить складно відрізнити один від одного.

Предметом як фальсифікації засобів вимірювання, так і обману покупців та замовників можна вважати вимірювальні прилади чи інструменти; недоброякісні або некомплектні товари; гроші; товари, які на замовлення громадян виготовляються або ремонтуються.

Не менш важливим аспектом відмежування залишається обстановка, місце, способи скоєння злочинів. Слід зазначити, що місцем скоєння як фальсифікації засобів вимірювання, так і обману покупців та замовників є обман покупців, замовників або фальсифікація засобів вимірювання на підприємствах торгівлі, побутового обслуговування населення, громадського харчування, комунального господарства. Тобто, статті 225, 226 КК України не мають обмежень місця скоєння злочинів, вони є різноманітними. Що ж стосується характеристики обстановки скоєння злочину, то законодавець не визначає її конкретно, а лише зазначає, що стаття 225 КК України, а саме обман покупців та замовників, повинен бути вчиненим при реалізації товарів або

надання послуг.

Що ж стосується характеристики обстановки, то фальсифікація засобів вимірювання повинна бути вчинена при збуті фальсифікованих засобів виміру, або при їх виготовленні, переробці.

Основними ж способами скоєння обману покупців та є обраховування, обважування, обмірювання.

Щодо певного способу скоєння фальсифікації засобів вимірювання, він не є специфічним. Необхідною ознакою скоєння злочину є його закінченість:

– при обмані покупців та замовників – спричинення матеріальної шкоди у значних розмірах покупцеві або замовнику;

– при скоєнні фальсифікації засобів вимірювання – з моменту збуту фальсифікованих засобів вимірювання; перероблення засобів вимірювання; виготовлення фальсифікованих засобів вимірювання.

Отож, в результаті аналізу особливостей відмежування фальсифікації засобів вимірювання від обману покупців та замовників ми дійшли висновку, що ці злочини дуже схожі між собою за окремими ознаками складу злочину, але водночас вони мають і певні відмінності.

Використані джерела:

1. *Брич Л. П.* Закономірності розмежування складів злочинів [Текст] / Л. П. Брич // Життя і право. – 2004. – № 7. – С. 67-75.
2. *Вереша Р. В.* Кваліфікаційні помилки [Текст] / Р. В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 17. – С. 164-166.
3. *Дубарець Д. В.* Відмежування за допомогою причинового зв'язку ненадання допомоги особі, що перебуває в небезпечному для життя стані від вбивства / Д. В. Дубарець // Правова система України у світлі сучасних активних реформаційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 29-30 грудня 2010 року. – Київ: у 2-х томах. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2010. – Т. 2. – С. 59-62.
4. *Зосім Н. П.* Конструктивні особливості складів злочинів проти прав споживачів [Текст] / Н. П. Зосім // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 14. – С. 287-288.
5. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. *Кудрявцев В. Н.* Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М.: Юридическая литература, 1972. – 352 с.
7. *Кузнецова Н. Ф.* Проблемы квалификации преступлений: Лекции по спецкурсу “Основы квалификации преступлений” / Н. Ф. Кузнецов / науч. ред. и предисл. академика В. Н. Кудрявцева. – М.: Издательский Дом “Городец”, 2007. – 336 с.
8. Российское уголовное право: в 2-х т. – Т. 2. Особенная часть / под ред. проф. А. И. Рарога. – М.: Профобразование, 2001. 872 с.
9. *Селецький С. І.* Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник / С. І. Селецький. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 496 с.
10. *Стрельцов Є. Л.* Кримінальне право України. Особлива частина [Текст]: підручник / Є. Л. Стрельцов. – Х.: Одиссей, 2009. – 496 с.
11. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: учебник / под ред. доктора юридических наук, профессора Б. Т. Разгильдиева и кандидата юридических наук, доцента А. Н. Красикова. – Саратов: СЮИ МВД России, 1999. – 672 с.

Грищенко О. П. Отграничение фальсификации средств измерения от обмана покупателей и заказчиков

Статья посвящена отграничению фальсификации средств измерения от обмана покупателей и заказчиков, в основе которого правильная квалификация этих составов преступлений.

Ключевые слова: состав преступления, квалификация, фальсификация, средства измерения, обман покупателей.

Grischenko O. Separation of measurement from fraud cheating customers and clients

The article is devoted to the separation of falsification of facilities of measuring from deception of buyers and customers, in basis of which there is correct qualification of these compositions of crimes.

Keywords: corpus delict, qualification, falsification, measuring facilities, deception of buyers.